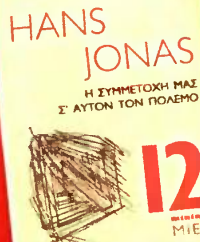

Πολεμώντας τον ναζισμό

HANS JONAS

Η συμμετοχή μας σε αυτόν τον πόλεμο.

Εκκληση προς έθνη Εβραίους

Μετάφραση και σημειώσεις: Γιώργος Ανδρουλιόπουλος

Επιμέλεια: Σταύρος Ζουμπουλάκης

ΜΙΕΤ, 2019

Σελ. 65

► Του ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΓΚΑΛΟΥ

«Τούτη είναι η δική μας ώρα, τούτος είναι ο δικός μας πόλεμος».

ΑΥΤΑ ΕΙΝΑΙ τα λόγια με τα οποία ανοίγει η σκηνή του μικρού αλλά πολύ σημαντικού αυτού βιβλίου του Χανς Γιόνας. Ο συγγραφέας, Εβραίος της Γερμανίας και ένας από τους μεγαλύτερους ηθικούς και πολιτικούς στοχαστές του 20ού αιώνα, συλλαμβάνει τη χρονική στιγμή της έναρξης του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ως ηθικο-πολιτικό και, ταυτόχρονα, μεταφυσικό καθήκον και γράφει αυτή την «Εκκληση». Είναι η στιγμή που η Αγγλία και η Γαλλία, την 3η Σεπτεμβρίου του 1939, εισέρχονται στον πόλεμο εναντίον της χιτλερικής Γερμανίας.

Με την «Εκκληση προς έθνη Εβραίους» ο Γιόνας καλεί τους συμπατριώτες του να πολεμήσουν τον ναζισμό που θέλει να αφανίσει ολοκληρωτικά τους Εβραίους από πρόσωπου Γης, απλώς και μόνο επειδή διέπραξαν το ανήκουστο έγκλημα να γεννηθούν Εβραίοι. Από το 1933, χρονιά που ο Χίτλερ ανεβαίνει στην εξουσία, έχουμε έναν καταϊγισμό αντισημιτικών πράξεων, νομοθετημάτων και διαταγμάτων στη Γερμανία. Το αιωνόβιο μίσος του παραδοσιακού αντισημιτισμού όλων των χωρών της Ευρώπης κορυφώνεται τώρα στον φυλετικό αντισημιτισμό της χιτλερικής Γερμανίας.

Ο Γιόνας καταλαβαίνει από την πρώτη στιγμή ότι ο ναζισμός απειλεί τους Εβραίους σε ασύγκριτα μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι τους πολίτες των άλλων χωρών, επειδή τους απειλεί με ολική εξαφάνιση: «εμείς είμαστε ο μεταφυσικός εκθρόνος, το στιγματοποιημένο θύμα του ναζισμού από την πρώτη στιγμή» (18). Επιπλέον, επικριρηματολογεί ο Γιόνας, αυτός ο πόλεμος είναι ο «δικός μας» γιατί είναι ένας «ιουδαϊκός πόλεμος». Είναι ο πρώτος *θρησκευτικός* πόλεμος των νεότερων χρόνων, στον οποίο συγκρούονται δύο *θεμελιώδεις αρχές*: «η πρώτη, με τη μορφή του χριστιανικού-δυτικού ανθρωπισμού, διασώζει συνάμα το κληροδότημα του Ισραήλ προς τον κόσμο, ενώ η δεύτερη, η λατρεία της εξουσίας που περιφρονεί τον άνθρωπο, σημαίνει την απόλυτη άρνηση αυτής της κληρονομιάς» (28).

Για πρώτη φορά, υποστηρίζει ο Γιόνας, ένας *χριστιανικός πόλεμος* μπορεί να είναι και *ιουδαϊκός*, πόλεμος Εβραίων και χριστιανών απέναντι στον χιτλερικό παγανισμό της φυλής, του αίματος και της δύναμης. Ο ναζισμός είναι, πράγματι, «παγανισμός με τη βαθύτερη σημασία της λέξης» (29). Αντίθετα, όσο απομακρυσμένος και αν είναι από τη θρησκεία, ο ορθολογικός και ανθρωπιστικός πολιτισμός της δυτικής Ευρώπης δεν παύει εντούτοις να ηγάζει «από τη μεγάλη εκείνη πνευματική κληρονομιά με πηγή τη

θείκη Αποκάλυψη» (29).

Εγκαταλείποντας τη Γερμανία το 1933, ο Γιόνας κάνει μέσα του μυστικό όρκο να μην ξαναγυρίσει στην πατρίδα του παρά μόνο φορώντας τη στολή του στρατού των νικητών. Και πράγματι, μετά την ήττα της χιτλερικής Γερμανίας, τα μέλη της Εβραϊκής Ταξιαρχίας, ξεκινώντας από την Ιταλία –όπου ο Γιόνας είχε πολεμήσει– θα διασχίσουν τις αυστριακές Άλπεις και θα φτάσουν στη Γερμανία (Μάιος 1945). Ο Γιόνας θα φτάσει με τη στολή του νικητή και στη γενέθλια πόλη του, το Μενχενγκλάντμπαχ. Εκεί θα πληροφορηθεί τη μοίρα της μάνας του: Αουσοβιτς, 1942. Ο θάνατός της, πληγή ανεπούλωτη, θα τον σημάδεψει για όλη του τη ζωή:

«Δεν το ξεπέρασα ποτέ. Το έζησαν και τα παιδιά μου. Ήταν τρομερό. [...] Η μητέρα μου ήταν το πιο τρυφερό

πλάσμα του κόσμου» (επίμετρο, σ. 58).

Αντίθετα από πολλούς άλλους, ο Γιόνας άφησε την ακαδημαϊκή καριέρα και την ασφάλεια των βιβλιοθηκών για να πολεμήσει επί πεντέμισι χρόνια τον ναζισμό. Ας προσθέσουμε εδώ ότι «πάνω από ένα εκατομμύριο Εβραίοι πολέμησαν με το όπλο στο χέρι τον γερμανικό ναζισμό, υπό τη σημαία της χώρας της οποίας ήταν πολίτες» (επίμετρο, σ. 46). Μετά τον πόλεμο, θα αφιερωθεί στη φιλοσοφία και θα δημιουργήσει ένα σπουδαίο έργο. Όπως, ωστόσο, σημειώνει ο Σταύρος Ζουμπουλάκης στο επίμετρό του, η «ηθική εγρήγορση» και η «πολιτική διαύγεια» που επέδειξε ο Γιόνας στα κρίσιμα αυτά χρόνια του πολέμου δεν πήγαν χαμένες: «Στα χρόνια αυτά έχει τη ρίζα της όλη η κατοπινή φιλοσοφία του, ο πνευματικός

του αγώνα κατά του μπενδισμού, η ιδέα της ευθύνης για την προστασία του φυσικού κόσμου και των ανθρώπων που ζουν τώρα και θα ζήσουν μελλοντικά σε αυτόν» (επίμετρο, σ. 62).

Πράγματι, η ώριμη σκέψη του Γιόνας δονείται ολόκληρη από την πιο ακραία ένταση της ηθικής ευθύνης. Πέρα από κάθε τεχνική γνώση και δεξιότητα, η πρώτη και κύρια ανάγκη του ανθρώπου, αν πρόκειται να επιβιώσει ως γένος, είναι η ανάγκη για ηθική σκέψη. Το *primum vivere, deinde philosophari* έχει σήμερα απειληθεί με τη μορφή της απεριόριστης τεχνικής ισχύος που απειλεί τη Ζωή. Η φιλοσοφία πρέπει να ενδύθει την αγάπη για όλα τα πλάσματα. Πρέπει, λέει ο Γιόνας στην *Αρχή της ευθύνης* (μτφρ. Ντ. Σαμοθράκη, Θ. Στούφης, Αρμός 2018 [1979], σ. 27):

«να σώσουμε την επιβίωση και την ανθρωπινότητα του ανθρώπου από την υπερβολή της δυνάμεώς του!»

